

principer - exempel, validation & teori

Principer: är skapade av Naomi Feil, tillämpas på malorienterade och desorienterade äldre; de hjälper oss att styra våra handlingar och avgör det bekräftande/validerande förhållningssättet.

Teoretiska antaganden/utgångspunkter: är utformade av andra teoretiker, tillämpas på normalbefolkningen (inte specifikt på desorienterade äldre) och är användbara för att stödja Validations principerna när de utmanas av forskare eller akademiker.

Våra handlingar/beteenden: har sitt ursprung i Principerna och stöder Validationsteknikerna.

1. Alla mycket gamla personer är unika och värdefulla

Exempel*: En 90-år gammal kvinna bor på ett sjukhem. Vårdaren kallar henne "söt nos, eller mamma eller mormor"

Validation: Vårdaren tilltalar henne som "Fru Smith" V/W handling: vi tilltalar gamla människor på ett respektfullt sätt och behandlar varje person som en individ.

Teori: från humanistisk psykologi (Maslow, Rogers, m fl): **känn din klient som en unik individ.**

2. Malorienterade och desorienterade gamla personer skall accepteras som de är: vi skall inte försöka ändra dem.

Exempel*: En 90-år gammal kvinna kräver sin frukost efter att just ha ätit. Sköterskan säger inte: "Raring, klockan är 8. Du har just ätit din frukost. Du kan inte vara hungrig".

Validation: Vi förstår att denna kvinna kanske hungrar psykologiskt efter sin familj, efter kärlek. Vi frågar, vad uppfyller dig (fill up). V/W handling: vi försöker inte ändra personens beteende; vi accepterar det och försöker hjälpa individen att fullfölja behoven som har uttryckts.

Teori: från humanistisk psykologi (Rogers, Maslow, m fl.): **acceptera din klient utan att döma.**

Tillägg, Freud sade att terapeuten inte kan ge insikt eller ändra ett beteende om klienten inte är redo till förändring eller inte har den kognitiva förmågan till insikt.

3. Att lyssna med empati, bygger tillit, minskar oro och återupprättar värdighet.

Exempel*: En kvinna förklarar ilsket att vårdaren hällde ut ett handfatvatten över hennes kläder och nu är hon alldeles våt.

Validations vårdaren, som hon känner och litar på, omformulerar och frågar, "Händer det varje morgon" " Ja, varje morgon." "Finns det någon morgon när hon inte håller vatten över dig" "Ja, bara när den unga, mycket rara damen kommer för att se till mig på natten. Hon frågar om jag behöver gå på toaletten. Du förstår, jag håller på att bli äldre nu och jag har ibland problem med att kissa."

V/W handling: Vi förstår att denna kvinna skäms över att vara inkontinent och möter den gamla personens känslor med empati utan att lägga så stor vikt vid vad som är "sanning" i uppgiften.

Teori: Från humanistisk psykologi, särskilt från Rogers som fokuserade sitt klient-centrerade förhållningssätt genom att använda empati.

4. Smärtsamma känslor, som uttrycks, erkänns och bekräftas av en

lyssnare som man litat på, minskar. Smärtsamma känslor som ignoreras eller trycks ned kommer att öka i styrka

Exempel*: En gammal kvinna reser sig upp kl 15.30 varje eftermiddag för att gå hem till sina barn. När personalen säger, "Sitt ner. Allt är OK," blir hon mer och mer nervös och upprörd.

När personalen istället frågar, "Vad är det värsta som kan hända dina barn" uttrycker den gamla damen livfullt sitt minne av att ha lämnat barnen ensamma. Hennes oro har uttryckts till en bekräftande/ validerande vårdare, och den gamla kvinnan känner sig lättad.

V/W handling: Vi är öppna för alla känslor som uttrycks av gamla personer. Genom empati delar vi dessa känslor och uppmuntrar att de uttrycks. Vi erkänner att desorienterade gamla människor fritt uttrycker känslor för att hela sig själva.

Teori: Från psykoanalytisk psykologi (Freud, Jung m fl.): "katten som ignoreras blir en tiger."

5. Det finns en orsak bakom beteendet hos mycket gamla malorienterade och desorienterade människor

Exempel*: En kvinna anklagar kocken för att ha förgiftat maten. Sköterskan säger inte, "Vi har den bästa kocken från Paris." Sköterskan förstår att den gamla damen kan ha blivit övergödd av sin mamma (i stället för älskad), och nu uttrycker hon ilska mot kocken. Den bekräftande vårdaren frågar, "Vad lägger hon i soppan"

Exempel: En gammal kvinna vägrar att äta soppa och kräks varje gång hon tvingas till det. Som en judisk kvinna under andra världskriget, gömde hon sina identitetspapper i sopp terrinen under en raid i hemmet.

V/W handling: Fast vi inte alltid vet varför en person betar sig på ett särskilt sätt, hjälper vi honom eller henne att uttrycka känslor för att lösa oavslutade uppgifter.

Teori: Hjärnan är inte den uteslutande regulatoren av beteende i mycket hög ålder. Beteende är en kombination av fysiska, sociala och intra-psykiska förändringar som sker under livsloppet. (Adrian Verwoerd är den ursprungliga källan till detta, men denna idé har i allmänhet accepterats av de flesta geriatriker.)

6. De bakomliggande orsakerna till malorienterade eller desorienterade mycket gamla människors beteende kan vara ett eller fler av följande grundläggande mänskliga behov:

- Lösning av oavslutade frågor för att dö i frid.
- Leva i frid.
- Behov att upprätta en känsla av jämvikt när syn, hörsel, rörlighet och minne försämras.
- Behov att få mening i en outhärdlig verklighet: att finna en plats som känns behaglig, där man känner sig tillfreds eller i harmoni och där relationerna är välkända.
- Behov av erkännande, status, identitet och själv värde.
- Behov av att vara till nytta och produktiv.
- Behov av att bli lyssnad till och respekterad.
- Behov av att uttrycka känslor och bli hörd.
- Behov av att vara älskad och att höra till: behov av mänsklig kontakt.
- Behov av att bli vårdad, känna sig säker och trygg, snarare än handlingsförlamad och tillbakahållen.

- Behov av sinnes stimulering: beröring, syn, hörsel, lukt, smak liksom sexuella uttryck.
- Behov att minska smärta och obehag.

Och så drar de sig tillbaka till det förflutna eller drivs ifrån det närvarande för att tillfredställa sina behov. De: löser upp, drar sig tillbaka, avreagerar sig, återupplever, uttrycker.

Exempel*: en mycket desorienterad kvinna kysser sin hand. Handen är en symbol för hennes baby. Kvinnan gjorde en abort, och nu behöver hon uttrycka sin skuld. Hon kan kanske inte se sin hand eller vara medveten om sin kroppsposition. Hennes hand känns mjuk som om den vore hennes baby. Hon ser sin baby med sin inre syn för att lösa sin skuld och upprätta sin identitet som en god mor.

Exempel*: en gammal kvinna rör sina fingrar som hon brukade göra då hon använde sin skrivmaskin, för att upprätthålla sin värdighet och identitet som maskinskriverska. Hon kan inte stå ut med att vara gammal utan jobb. För att upprätta balans arbetar hon. En bekräftande/validerande vårdare frågar. "Du skrev säkert en massa maskin i livet, eller hur"

V/W handling: Vi accepterar att väldigt gamla personer är i livets sista stadium, "Problemlösning" (Resolution); vi följer dem i processen; vi accepterar att de ofta är i en personlig verklighet och ser detta som ett vist och helande svar på en i nuet outhärdlig verklighet.

Teori: Många teorier stödjer denna princip:

Maslows behovshierarki

Eriksons teori om livsuppgifter

Från humanistisk psykologi: människor strävar efter balans/homeostas, och är motiverade att hela sig själva. (Särskilt Rogers)

7. Tidigt inlärd beteenden återvänder när den verbala förmågan och närminnet försämras:

Exempel*: tungrörelser, tänder och läppar skapar nya ordkombinationer - vilka ofta är uttryck för grundläggande mänskliga behov; en gammal kvinna suger på sina fingrar för att känna trygghet och välbehag (som hon kände som baby) och det är självstimulerande hon lever.-tidigt inlärd rörelse kan ersätta talet när den verbala förmågan avtar.

En kvinna stönar: HJÄLMMEL (HEALVEN) Hon berättar för vårdaren att hon behöver hjälp från himlen. Hennes mamma är i himlen. Hon kombinerar bilder och ljud för att forma, HJÄLMMEL. Vårdaren säger, "du saknar verkligen din mamma. Var hon alltid hos dig när du behövde hjälp"

V/W handling: Vi kalibrerar andningen, rörelserna, gesterna, kroppshållningen, speglar rörelser och ljud. Det tillåter oss att komma in på samma våglängd som de gamla personerna och möta dem där de är i detta ögonblick, även om vi inte kan förklara deras beteende logiskt.

Teori: Piagets teori: rörelse kommer före tal i människans kognitiva utveckling.

8. Personliga symboler, som malorienterade eller desorienterade gamla personer använder, är människor eller saker (i nu tid) som representerar människor, saker eller föreställningar från det förflutna som är laddade med känsla.

Exempel*: Person: En gammal man som har varit förtryckt av sin far anklagar administratören för att binda honom på natten; en docka behandlas som en baby.

Begrepp: En vigselring kan representera kärlek, en handväska identiteten eller självet.

Objekt: En korridor kan bli en gata, en rullstol kan bli en bil, en gammal man som var bilmekaniker lägger sig under sängen varje dag för att reparera en bil.

V/W handling: Vi accepterar att symboler används för att uttrycka behov och känslor; vi försöker undersöka och förstå deras innebörd och reagera med empati.

Teori: Freud och Jung skrev i stor utsträckning om symboler, och beskrev dem som representationer.

9. Malorienterade och desorienterade gamla personer lever på många nivåer av medvetande, ofta samtidigt.

Exempel*: En gammal kvinna rusar ut från sjukhemmet och ropar på mamma; hon behöver finna sin mor. När hon får frågan, "Var är din mor" säger den gamla kvinnan, "Min mamma är med den käre Herren."

V/W handling: Vi ljugar aldrig för gamla människor för vi vet att de på någon nivå vet vad som är sant.

Teori: Freud, förmedvetenhet, medvetenhet, omedvetenhet.

10. När de 5 sinnena försämras, stimulerar och använder malorienterade och desorienterade äldre sina "inre sinnen". De ser med sin inre syn och hör ljud från det förflutna.

Exempel*: En mamma hör att hennes barn ropar på henne - hon vill vara en god mor för sina barn. Den bekräftande/validerande vårdaren frågar, "Hur många barn har du"

Exempel*: En gammal mamma hör sin dotter gråta i rummet bredvid. Detta händer varje natt. Hennes 17 åriga dotter dog, och mamman hade aldrig tid nog att sörja. Hon vill uttrycka sin skuld. Vårdaren frågar, "Vad saknar du mest"

V/W handling: när gamla människor ser eller hör saker som vi inte gör, accepterar vi detta som en del av deras personliga verklighet och förstår att de försöker möta sina mänskliga behov.

Teori: Wilder Penfield: Människor kan stimulera sina hjärnor att återskapa levande syn- hörsel och -känslominnen.

11. Händelser, känslor, färger, ljud, dofter, smaker och bilder skapar känslor, som i sin tur väcker liknande känslor upplevda i det förflutna. Gamla människor reagerar i nutid på samma sätt som de gjorde i det förflutna.

Exempel*: En kvinna gömmer sig bakom soffan dödsrädd varje gång matvagnen slamrar in på avdelningen. Hon känner samma skräck hon kände när tanks skramlade genom gatorna i hennes hemstad och bombade hennes hem när hon var 4 år. Vårdaren frågar, "Hände någonting förfärligt"

V/W handling: vi accepterar och erkänner att upplevelser från det förflutna kan väckas och utforskar känslorna utan dömande och med empati.

Teori: väletablerade känslominnen överlever till väldigt hög ålder, Schettler & Boyd. Proust was a Neuroscientist, by Jonah Lehrer, 2007, published by Houghton Mifflin Co., NY

Översättning Rita Schwarz och Kristina Telerud maj 2008

*= samtliga exempel är hämtade ur verkliga livet

Rita Schwarz - Tel: +46 (0) 708 12 9808 - e-post: rita@schwarz-vado.com

Webbplats: www.schwarz-vado.com

